

The impact of European principles of history education on addressing historical memory in post-conflict societies: the case of Croatia

Leonid Shalashnyi

Donbas State Pedagogical University, Dnipro

<https://orcid.org/0009-0004-7744-9516>

Abstract. *The publication examines how European educational principles have influenced historical education reform in post-conflict Balkan countries, with a particular focus on Croatia. It examines the tensions between patriotic narratives and the need for multiperspectivity and critical approaches to history teaching.*

Keywords: *historical memory, European education, Croatia, post-conflict society, history teaching, peace education.*

Вплив європейських принципів вивчення історії на розв'язання проблеми історичної пам'яті в постконфліктних суспільствах, на прикладі Хорватії

Леонід Шалашний

Донбаський державний педагогічний університет, м. Дніпро

<https://orcid.org/0009-0004-7744-9516>

Анотація. *У публікації розглядається вплив загальноєвропейських освітніх принципів на трансформацію історичної освіти в постконфліктних країнах Балкан, зокрема Хорватії. Проаналізовано виклики, що постають між патріотичними наративами та вимогами до мультиперспективного й критичного викладання історії.*

Ключові слова: *історична пам'ять, європейська освіта, Хорватія, постконфліктне суспільство, викладання історії, навчання миру.*

В цій публікації, буде здійснено спробу, на прикладі країн Хорватії проаналізувати, яким чином сучасні загальноєвропейські тенденції освіти допомагають вирішити складні питання, пов'язані із викладанням історії в країнах з трагічним минулим. Адже ці, часто, контрверсійні питання, впливають на створення національної ідентичності та формування свідомості нових громадян. І, не отримавши вирішення, часто формують патріотичний, проте доволі односторонній погляд на історичні події.

У випадку Балканських країн, мова йде про нові виклики для концепції "навчання миру", що після Другої Світової війни стала основною на європейському континенті та просувалась різними міжнародними організаціями [1]. Особливо складною ситуація із історичною освітою стала для держав, що утворились на місці Соціалістичної Федеративної Республіки Югославія (СФРЮ), адже підручники повоєнних країн одночасно мали відповідати двом викликам - як на запит "примирення" задля подальшої інтеграції в європейські наднаціональні структури, так і задоволення внутрішніх голосів, що часто відчували потребу в іншому погляді на події минулого та, подекуди, навіть - реваншизмі. Варто пам'ятати й про складнощі після зміни ідеології - оскільки Югославія до самого свого розпаду залишалась західним форпостом комунізму, що сприяло додатковим проблемам під час демократичних перетворень в суспільстві.

На думку Коваль Н. про зміни поглядів на власну історію країнами Балканського півострова варто говорити у два етапи:

1. Зміна марксистських ідей різкими "націоналістичними", що було зумовлено складними обставинами, в яких ці держави виборювали незалежність;
2. Перехід до більш інтеграційних підходів, що допускали спільне співіснування та навіть, в майбутньому, обговорення складних чи контроверсійних питань [2].

Відтак, про перехід до більш сучасного викладання історії можна говорити, починаючи з кінця 1990-х років, коли більша частина з югославських війн вже залишилась позаду. Не останню роль в цьому відіграли європейські організації, деякі з яких вбачали в знаходженні консенсусу щодо історичних суперечок можливість знайти порозуміння й в ширшому колі питань. Зокрема, Грацький процес, що був розпочатий в 1998 році, координував широкий спектр освітніх нововведень. Можемо відзначити особливі заслуги Європейського об'єднання вчителів історії (ЄВРОКЛІО), що зуміло організувати спілкування викладачів з різних районів Балкан; Ради Європи, що вже через два роки випустить рекомендації з викладання історії на всьому європейському континенті, а на той момент - організувала видання перших підручників для повоєнних країн; окремі фонди сприяння демократичному розвитку, та безліч спільних проєктів, спрямованих на підтримку інтеграційного підходу [3].

Наочним досвідом такої системності в переході до "нового викладання" варто виділити Хорватію. Ця країна пройшла всі перераховані етапи і, в результаті, її освітня система якої була успішно імplementована в європейські інституції. Спробуємо охарактеризувати ці перетворення.

На початку 1990-х років, як і в більшості інших балканських країн, Югославська війна в хорватській літературі була висвітлена, як "вітчизняна". Більшість тем мали чіткі визначення, що мали бути сприйняті, як "абсолютна правда" та єдине допустиме трактування подій, що відбувались. Своєю чергою, такий виклад не давав можливості та потреби застосовувати критичне мислення учням та студентам, а окремі фрази, використані авторами ("Спроби сербів повалити демократичну владу в Хорватії" чи "Відданість Хорватії політиці миру") хоч і були допустимими на час видання - проте вже тоді розходились із загальноєвропейськими принципами викладання [4].

Ближче до кінця 90-х років в Хорватії разом із демократичними перетвореннями з'являється можливість плюралістичного діалогу при створенні підручників, як серед колегії авторів, так і в суспільстві загалом. Зокрема, у 2005-2006 навчальному році проведено випробування, а вже наступного року запроваджено хорватський освітній стандарт, що закріплював нові навчальні програми для старших класів школи. З нововведень - було залучено вчителів до розробки документа, що позитивно вплинуло на можливості творення. Однак, саме питання Югославських воєн та загальнополітичних подій 1990-х років наштовхнулось на спротив та суттєві зміни в початковій концепції. Суспільство все ще потребувало саме патріотичного тлумачення, відтак, навчальна ініціатива "завмерла" в спробі об'єднати старий зміст та нові методи викладання [5].

Після 2010 року відбувається повернення частини підручників до "зразків викладання 90-х років". Зокрема, хорватська дослідниця Дея Марич аналізуючи підручник видавництва "Альфа", відзначає особливий підбір джерел, що містить переважно плакати та фото, які підкреслюють саме патріотичний наратив, твердження, що односторонньо висвітлюють окремі події та застарілий дидактичний виклад, який не залишає можливості для самостійного пошуку додаткової інформації учнем, а лише подає події в під єдиним кутом зору [6]. Втім, тепер ці підручники не залишаються єдиними в країні, можливість вибору дозволяє навчальному закладу та викладачу самостійно формувати траєкторію викладання та методики, які будуть використані під час навчання. А отже, саме на вчителів лягає основна відповідальність на створення атмосфери діалогу, порозуміння та можливостей до здорової дискусії в класі. Успішна методична підготовка до викладання конфліктних тем стає першочерговою та ключовою для успішного втілення освітніх програм, а це, своєю чергою, дозволяє учням з Хорватії бути мобільними в європейській освіті та не відчувати себе ізольованими через вибіркові моменти.

Перетворення в хорватській освіті чітко відповідають одній із головних засад Рекомендацій Ради Європи щодо викладання історії, а саме - постанові постнаціональних цінностей вище за традиціоналістські чи націоналістичні. Лише таким чином можна говорити про "осмислення" подій минулого та можливість досліджувати їх в майбутньому, як професійними науковцями, так і учнями на уроках історії. Однак, не можна говорити, що кожна з країн ЄС просто відкидає власні погляди на ті чи інші моменти в історії, мова йде про плюралізм думок, можливість критичного осмислення того чи іншого фактажу, та формування ще зі шкільної освіти атмосфери уроку, де не обов'язково домінує модель "лектор - слухач", але є місце для обговорення та критичних припущень.

Досвід країн Балканського півострова є особливо цінним для України, адже наша країна зараз проживає одну з найскладніших сторінок в своїй історії та щодня виборює право на власне існування. Проте, як саме наступні покоління будуть сприймати події, свідками яких ми є зараз - залежить як від науковців, так і від вчителів, які саме зараз щодня проводять уроки та спілкуються з молоддю. Наше суспільство має врахувати помилки та складнощі, з якими стикнулись повоєнні країни Південно-Східної Європи та зробити свій шлях до європейського освітнього простору якомога коротшим та ефективним.

Список використаних джерел

1. Salomon, G., & Nevo, B. (2012). *Peace education: The Concept, Principles, and Practices Around the World*. Psychology Press.
2. Коваль, Н. (2012). *Шкільний підручник історії на Балканах: від педагогічної інновації до політичної реальності* (Vol. 19, p. 47). Україна модерна.
3. Milosheva, M., & Krushe, D. (2010, May). *Out of the broken mirror: Learning for reconciliation through multi-perspective history teaching in Southeast Europe* (JHP Evaluation Report, pp. 7–8).
4. Ministarstvo prosvjete i športa. (n.d.). *Nastavni programi za gimnazije: Povijest* [National curriculum for secondary schools: History] (p. 162).
5. Koren, S., & Baranović, B. (2009). What kind of history education do we have after eighteen years of democracy in Croatia? Transition, intervention and history education politics (1990–2008). In A. Dimou (Ed.), *"Transition" and the politics of history education in Southeastern Europe* (pp. 91–140). Göttingen: V&R unipress.
6. Marić, D. (2016). The Homeland War in Croatian history education: Between "real truth" and innovative history teaching. In N. Frei (Ed.), *History can bite: History education in divided and postwar societies* (pp. 85–106). Göttingen: V&R unipress.